

ULOGA UREDNIKA U ZAŠTITI MEDIJSKOG INTEGRITETA U CRNOJ GORI

PODIJELJENI NA ŠTETU PROFESIJE

DANIELA VRANKOVIĆ

UVOD

Urednici u medijima u Crnoj Gori, posebno u Javnom servisu, osjetljivi su na političke podjele i konflikte u zemlji. To pokazuje i smjena urednika Televizije Crne Gore, koja je posljedica pregovora između političkih partija početkom 2016. godine¹. Niko nije pominjao zakon, pravne procedure ili nezavisnost nacionalnog emitera, iako je to strogo regulisano propisima o Televiziji Crne Gore. Pri tome, program nacionalne televizije i još nekoliko privatnih medija je okarakterisan kao uporište vladajuće Demokratske partije socijalista (DPS) i to je bio glavni razlog zašto je opozicija insistirala na ostavkama. S druge strane, ostale medijske kuće su označavane kao protivnici vladajućeg režima. Nije od značaja da li je ova podjela zaista stvarna, ali je činjenica da to predstavlja prepreku za postizanje dogovora u medijskoj zajednici o pitanjima profesije.

Regulatorna medijska tijela jedva da pominju urednike. U osnovi, oni nemaju dodijeljene odgovornosti. Bez pravne odgovornosti nema ni zakonskih prava. Samoregulacija takođe ne pridaje posebnu pažnju statusu urednika. Nekoliko nevladinih organizacija je predložilo izmjene i dopune zakona o medijima, od kojih neke imaju veze sa ulogom urednika u medijima. Međutim, mala je vjerovatnoća da će ova tema biti predmet javne rasprave u bliskoj budućnosti. U ovakvoj situaciji, javni interes, koji bi urednici trebalo da štite, rijetko je u prvom planu.

Rezultat našeg malog istraživanja o ulozi urednika u odbrani integriteta medija u Crnoj Gori svodi se na jednu rečenicu: svaka osoba koje je intervjuisana saglasna je da urednici imaju ključnu ulogu u odbrani medijskog integriteta, ali da je oni ne ispunjavaju.

¹ Politička kriza koja je izbila sredinom 2015. zbog podjele unutar Socijaldemokratske partije (SDP), koja je bila manja partija u vladajućoj koaliciji, kulminirala je početkom 2016. godine kada je dio SDP-a odbio da u parlamentu podrži vladu. Pregovori između opozicije i vladajuće partije o stvaranju fer uslova za slobodne izbore završili su se dogovorom, pošto je ispunjen poslednji uslov opozicije a to je promjena uređivačkog tima Radio Televizije Crne Gore. Ostavke su podnijete u aprilu 2016. Od tada, i većina i manjima u parlamentu traži odgovarajući kadar za te pozicije. Pogledati: <http://portalanalitika.me/clanak/219035/zah-tjev-opozicije-dovoljna-ostav....> Pristupljeno 29. aprila 2016.

Prema našem istraživanju, prosječan urednik u Crnoj Gori ima 40 godina i diplomu iz oblasti pravnih nauka, političkih nauka, ili diplomu filozofskog fakulteta. Pri tome, ispitanici su pohađali razne seminare i treninge. Njihova plata je barem dva puta veća u odnosu na prosječnu platu u državi i dva puta veća od prosječne novinarske plate u Crnoj Gori.

Studija o ulozi urednika u odbrani integriteta u medijima u Crnoj Gori je sprovedena u februaru, martu i aprilu 2016. godine. Uključuje ankete, intervjue i analizu zakonskog okvira. U anketi je učestvovalo 15 urednika i većina je iz medijskih kuća sa nacionalnom pokrivenošću², uključujući i privatne i državne medije - TV stanice, radio, štampu i online medije. Obavljeni su intervjui sa aktuelnim ili bivšim urednicima - Mihailom Jovovićem, Darkom Šukovićem, Nikolom Markovićem, Novakom Uskokovićem, Neđeljkom Rudovićem, kao i intervjui sa sedam medijskih eksperata. Urednici koji su učestvovali u anketi rade za različite medijske kuće, pri čemu su neke percipirane kao provladine a neke kao antivladine³.

1

OBRAZOVANJE: PRAVO, FILOZOFSKI FAKULTET I POLITIČKE NAUKE

Šest od 15 anketiranih diplomiralo je na Fakultetu pravnih nauka u Podgorici; pet na Fakultetu političkih nauka a ostala četiri imaju diplome sa filozofskih fakulteta sa prostora bivše Jugoslavije.

Svako od njih je naveo da je stekao i neformalno obrazovanje pohađajući različite seminare, treninge i kurseve. Međutim, neki od njih nisu imali treninge u skoroj prošlosti, a neki nisu imali nikakvu vrstu obuke u poslednjih 10 godina. Sedam od njih 15 ima osnovno poznavanje engleskog jezika⁴. Većini preostalih ispitanika nedostaju jezičke vještine⁵.

2 Predstavnicima RTCG, TV Vijesti, Prve TV, Atlas TV, Dana, Vijesti, Informera, Monitora, Dnevni novina, Antene M, Radija CG, Radio Kotora, Slobodne Evrope i Pobjede učestvovali su u anketi. Web portal www.cdm.me je odbio da učestvuje, portal www.portalanalitika.me i Pink M TV su prvo pristali da učestvuju a potom su odbili.

3 Eksperti koji su intervjuisani su: Dragoljub Duško Vuković, medijski analitičar koji je bio saradnik Instituta za medije od 2001-2007; Jadranka Vojvodić, zamjenica direktora Agencije za elektronske medije; Ranko Vujović, izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju; Goran Đurović, član savjeta RTCG; Rade Vojvodić, generalni direktor RTCG-a; Mirjana Radović, iz NVO za ljudska prava i pomoćnik ministra kulture, Željko Rutović.

4 Urednici su ocjenjivali sopstvene jezičke vještine i podaci su prikazani na osnovu toga

5 Troje od njih je istaklo kako tečno govori engleski jezik ili posjeduje napredno znanje, pet je istaklo da „razumije engleski“, ili da ima srednji nivo znanja engleskog jezika. Isto tako, četvoro je reklo da ima osnovno znanje drugog jezika - ruskog, italijanskog ili francuskog, dok preostala dva sagovornika govore ruski.

SAGOVORNICI SU
SAGLASNI DA UREDNICI
IMAJU KLJUČNU
ULOGU U ODBRANI
PROFESIONALNOG
INTEGRITETA, ALI DA JE
ONI NE ISPUNJAVAJU.

Čitajući važeći crnogorski Zakon o medijima, nemoguće je donijeti bilo kakav zaključak o ulozi urednika. U Zakonu o medijima (iz 2002. godine, uključujući izmjene i dopune), Zakonu o elektronskim medijima (iz 2010. godine, uključujući izmjene i dopune) i u Zakonu o javnim radio-difuznim servisima (iz 2008, uključujući izmjene i dopune) riječ urednik je jedva pomenuta. Ovaj zakonski okvir je značajan korak naprijed u oblasti medijske slobode, navodi zamjenica direktora Agencije za elektronske medije, Jadranka Vojvodić. Prethodni Zakon o javnom informisanju isticao je značaj uloge urednika. Urednici su, takođe, imali značajnu ulogu kada je u pitanju pravo na reagovanje i ispravku. Sadašnji zakoni su više okrenuti medijima a ne glavnim urednicima, navodi Vojvodić. Podaci o uredniku trebalo bi da budu dio osnivačkog akta javnog glasila. Sada je akcenat stavljen na osnivače medija i autore. Vojvodić kaže da „zakon generalno definiše prava novinara, ali se ne bavi urednicima kao posebnom grupom zaduženom za kreiranje i realizaciju uređivačke politike“⁶.

U jednom od rijetkih članova Zakona o medijima u kome se pominju urednici, iako ne eksplicitno, navodi se da „novinari i ostali uključeni pojedinci, tokom prikupljanja, uređivanja ili emitovanja sadržaja... nisu u obavezi da otkriju identitet izvora informacija zakonodavnoj, sudskoj ili izvršnoj vlasti ako izvor zahtijeva da bude anonimn“⁷.

Isto tako, nema normi koje se bave uredničkom nezavisnošću u odnosu na vlasnika. Takođe, nedostaju norme koje bi nametnule usvajanje akata o samoregulaciji. Pri tome, 30% ispitanih urednika je kazalo da takva vrsta dokumenta ne postoji u osnivačkom aktu medija. Među preostalima, mišljenja su podijeljena - neki smatraju da bi postojanje takvog dokumenta pomoglo, dok su ostali skeptični i misle da taj dokument ne bi u značajnijoj mjeri doveo do promjena.

Zakon određuje da urednik u privatnim medijima može biti bilo ko koga vlasnik odabere. S druge strane, u Javnom servisu moraju biti ispunjeni neki osnovni kriterijumi propisani internim pravilnikom. Jadranka Vojvodić navodi da je „pravilo da se urednik bira nakon javnog konkursa (barem bi tako trebalo da bude), kojim se jasno definišu uslovi i zadaci za određenu poziciju.“⁸ Po njenom mišljenju, pravna regulacija ne bi trebalo da predstavlja ograničenje, ali, sa druge strane, samoregulacija je više nego dobrodošla: „Svaki medij bi trebalo da ima akt o samoregulaciji kojim bi se definisali minimalni zahtjevi neophodni

**UREDNIK U SUŠTINI
NEMA ODGOVORNOST ZA
MEDIJSKI SADRŽAJ. PO
ZAKONU O MEDIJIMA, ZA
MEDIJSKI SADRŽAJ JE
ODGOVORAN OSNIVAČ
MEDIJA.**

6 Intervju sa Jadrankom Vojvodić, zamjenicom direktora Agencije za elektronske komunikacije, 16. mart 2016.

7 Zakon o medijima, Član 20, 2002 uključujući i izmjene i dopune. : http://www.ardcg.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=48&It... Pristupljeno 19. 02. 2016.

8 Intervju sa Jadrankom Vojvodić, zamjenicom direktora Agencije za elektronske komunikacije, 16. mart 2016.

za zapošljavanje, kao i zadaci i obaveze.⁹ Međutim, u duboko podijeljenoj medijskoj zajednici, teško je zamisliti da bi urednici postigli sporazum o tome što se smatra kriterijumom važnim za uredničke pozicije. Samo su tri ispitanika istakla da bi članstvo u političkoj partiji, politički aktivizam, posjedovanje privatnog biznisa, ili neka druga vrsta konflikta interesa trebalo da budu eliminatorni kriterijum. S druge strane, devet od 16 sagovornika je kazalo da urednik ne bi trebalo da bude neko ko je neprofesionalan, ili ko ne posjeduje dovoljno znanja i vještina.

U postojećim okolnostima, urednik, zapravo, nema odgovornost za medijski sadržaj. Po Zakonu o medijima, jedino je vlasnik odgovoran za sadržaj.¹⁰ Isto tako, ako dođe do pravnog spora, oni koji će se smatrati odgovornim su autor spornog teksta i osnivač medija. „Drugim riječima, nema pomena o pravima i obavezama urednika u slučajevima kada je autorov izvještaj mijenjan tokom pripreme za objavljivanje.“¹¹

Ne postoje zvanični ili mjerljivi podaci o tome koliko se urednici miješaju u rad novinara. Izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju, Ranko Vujović navodi da je očigledno da se to dešava. „ Po mom mišljenju, ovo se dešava češće u štampanim i online medijima. Naslovi i podnaslovi koji su dio teksta veoma često su senzacionalistički i često se ne uklapaju u izvještaj. Zbog toga mi se čini da su u takvim slučajevima urednici ti koji su umiješani.“¹²

Radna grupa Akcije za ljudska prava (HRA) predložila je da Zakon o medijima mora da istakne značaj uloge urednika.¹³ Oni predlažu izmjene člana 20, koji definiše zajedničku odgovornost autora, glavnog urednika i osnivača.¹⁴ „Pošto su u najvećem broju slučajeva glavni i odgovorni urednici istovremeno i novinari, trebalo bi da oni, kao najsposobniji, budu i najodgovorniji kada je u pitanju očuvanje interesa medija. Imajući u vidu njihovo znanje, trebalo bi da zaustave objavljivanje informacija koje su produkt neznanja, neiskustva ili loše namjere“, navodi Mirjana Radović iz Akcije za ljudska prava.¹⁵

9 Ibid.

10 Zakon o medijima, Član 20, 2002 uključujući i izmjene i dopune. : http://www.ardcg.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=48&It... Pristupljeno 19. 02. 2016.

11 Intervju sa Jadrankom Vojvodić, zamjenicom direktora Agencije za elektronske medije, 16. mart 2016.

12 Intervju sa Rankom Vujovićem, izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju, 15. mart 2016

13 HRA' Akcija za ljudska prava je nevladina organizacija sa sjedištem u Podgorici

14 „Osnivač medija je odgovoran za objavljivanje programskog sadržaja, osim ako zakonom nije drugačije utvrđeno. Autor, glavni urednik i osnivač medija su solidarno odgovorni za štetu prouzrokovanu objavljivanjem neistine, nepotpunog ili drugog sadržaja čije je objavljivanje zabranjeno zakonom i koji šteti čast ili krši prava pojedinca, ukoliko se dokaže da su autor ili urednik postupali suprotno svojim profesionalnim obavezama.“ Pogledati izmjena i dopuna Zakona o medijima, p.2, . : <http://www.hraktion.org/wp-content/uploads/Predlog-Radne-grupe-Akcije-za...> Pristupljeno 20. marta 2016.

15 Intervju sa Mirjanom Radović, Akcija za ljudska prava (HRA), 22. mart 2016.

Početak marta 2016. godine je HRA je pozvala nadležni skupštinski odbor da razmotri ovaj predlog, ali se ne zna da li će se uopšte i kada amandmani naći na dnevnom redu Skupštine. Radović navodi da „crnogorski parlament nije nikada pomenuo ideju o raspravi o slobodi medija, niti je vođena diskusija o medijskim zakonima u cjelini. Nema strategije o javnom informisanju, Zakon o medijima nije promijenjen 13 godina, a, iako nije loš, trebalo bi da bude ažuriran.“¹⁶

2.1

JAVNI SERVIS: VEĆI BUDŽET (NE)PODRAZUMIJEVA I VEĆU NEZAVISNOST

Sredinom aprila 2016. godine, direktorica Televizije Crne Gore, Radojka Rutović, šefica deska Vesna Terić i urednica informativnog programa Aleksandra Pavićević podnijele su ostavke, poslije nekoliko mjeseci političkih pregovora i pritiska opozicije.¹⁷ Mandat urednice Prvog programa TVCG, Marine Vuković istekao je u martu 2016. godine, nakon čega nije ponovo izabrana.

Za razliku od opšteg medijskog pravnog okvira, nekoliko članova važećeg Zakona o radio-difuznim servisima djelimično se bavi pitanjem nezavisnosti, pokušavajući da osiguraju da novinari rade u javnom interesu¹⁸ i da niko ne može da utiče na članove Savjeta RTCG¹⁹. Član 18. jasno predviđa da načini i uslovi za obezbjeđivanje sredstava iz budžeta Crne Gore ne mogu da utiču na uređivačku nezavisnost RTCG. Ipak, najveći problem Javnog servisa jeste njegova nezavisnost. Komisija za žalbe RTCG smatra uređivački tim odgovornim za loš kvalitet informativnog programa, navodi član Savjeta RTCG Goran Đurović, kome teče drugi mandat na ovoj poziciji. „U najvećem broju slučajeva, informativnom programu nedostaju kredibilitet, tačnost i objektivnost. Uprkos stalnim upozorenjima da informativna redakcija narušava profesionalne standarde, ništa nije urađeno da se stanje popravi i da snose posljedice oni koji su zaduženi za uređivanje programa.“²⁰

¹⁶ Ibid

¹⁷ Pogledati <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/125717/radojka-rutovic-podnijela-osta...> Pristupljeno 19. aprila 2016.

¹⁸ „RTCG novinari rade nezavisno i u skladu sa javnim interesom. Novinari ne mogu biti otpušteni, plate im ne mogu biti umanjene i status im ne može biti promijenjen, niti se mogu smatrati odgovornim za objavljeni stav ili mišljenje koje je u skladu sa profesionalnim standardima i pravilima informisanja.“ Pogledati Zakon o radio-difuznim servisima, 2008. godine, uključujući i izmjene i dopune. http://www.arcdg.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=48&It... Pristupljeno 19. februara 2016. godine.

¹⁹ „Članovi Savjeta ne predstavljaju institucije ili organizacije koje su ih predložile, već moraju ispuniti svoju dužnost samostalno i na osnovu savjesti i znanja, u skladu sa zakonom i statutom RTCG-a. Niko nema pravo da utiče na rad članova Savjeta, niti je član Savjeta dužan da prati nečije instrukcije vezane za rad, osim ako odluka suda ne nalaže drugačije.“ Pogledati zakon o radio-difuznim servisima iz 2008. Godine, uključujući izmjene i dopune

²⁰ Intervju sa članom Savjeta RTCG Goranom Đurovićem, Podgorica, 31. mart 2016.

Generalni direktor RTCG Rade Vojvodić je saglasan da informativni program može da bude bolji, ali, po njegovom mišljenju, to je sve stvar „pakovanja“. „Sve je u tome kako upakujete stvari, ništa drugo. Ako imate dodatnu informaciju, sve je u tome koja informacija treba da bude emitovana prva, druga ili treća. Svi znamo kako se pravi informativni program. To je sve na šta treba obratiti pažnju“, kaže Vojvodić.²¹ On navodi da „neki članovi Savjeta imaju skrivene motive u vezi sa analizom program“. „Ako neki mediji prije sastanka Savjeta objave šta će biti na dnevnom redu i ako su neki članovi Savjeta plaćeni za jedan sastanak mjesečno duplo više nego prosječni novinar za mjesec dana, pri čemu se ponekad i ne pojave na sjednici, onda nas to tjera da se zapitamo u čijem interesu ovi ljudi rade“, kaže Vojvodić²²

Izvještaj Evropske unije o Crnoj Gori za 2015. godinu takođe ukazuje na značaj nezavisnosti javnog servisa. Naglašava se da „uređivačka samostalnost RTCG mora biti prioritet, jer efikasni i istinski samostalni javni servis predstavlja ključni aspekt medijskog pluralizma.“²³

Vlada je utvrdila predlog izmjena i dopuna Zakona o javnom servisu, u novembru 2014. godine. Mjesec kasnije predlog je dostavljen parlamentu, navodi Željko Rutović, generalni direktor Direktorata za medije u Ministarstvu kulture. On objašnjava da su do sada dva odbora diskutovla o ovom predlogu. „Ove izmjene i dopune još uvijek nisu raspravljane na sjednici Skupštine i ne znamo kada će se to desiti“, kaže Rutović.²⁴ S druge strane, Goran Đurović tvrdi da to neće promijeniti status redakcije, niti će uticati na suštinu problema a to je nedostatak nezavisnosti Javnog servisa. Zbog toga je on krajem 2014. godine predložio amandmane na Vladin predlog i za to dobio podršku 19 nevladinih organizacija. „Mi smo predložili da Savjet RTCG ima 11 umjesto devet članova kako bi bolje zastupao interese građana, posebno u dijelu koji se odnosi na predstavnike NVO sektora. Ovim amandmanom smo predložili da u Savjetu budu četiri umjesto dva predstavnika NVO sektora. Osim toga, Savjet RTCG bi birao generalnog direktora na osnovu referenci a ne na osnovu političkog uticaja, kao što je bio slučaj do sada. Generalni direktor bi potom odabrao urednike Televizije i Radija na osnovu njihovih referenci a ne na osnovu političkih preferencija“, navodi Đurović.²⁵

Vrlo je vjerovatno da će politička opredijeljenost, ili favorizovanje određenih političkih partija imati posljednju riječ i prilikom odabira narednog uređivačkog tima RTCG. Tokom razgovora o tome kako postići „dogovor o fer i slobodnim izborima“ početkom 2016. godine nije bilo ni pomena o zakonskim

21 Intervju sa Radem Vojvodićem, generalnim direktorom RTCG-a, Podgorica 31. mart 2016.

22 Ibid

23 Evropska Komisija, Izvještaj za Crnu Goru, 10. novembar 2015. godine : http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_m... Pristupljeno 31. marta 2015.

24 Intervju sa Željkom Rutovićem, direktorom Direktorata za medije u Ministarstvu Kulture, 25. marta 2016.

25 Intervju sa članom Savjeta RTCG Goranom Đurovićem, Podgorica, 18. mart 2016.

ČLAN 1. JASNO
PREDVIĐA DA
NAČINI I USLOVI ZA
OBEZBJEĐIVANJE
SREDSTAVA IZ BUDŽETA
CRNE GORE NE MOGU DA
UTIČU NA UREĐIVAČKU
NEZAVISNOST RTCG-A.
IPAK, NAJVEĆI PROBLEM
JAVNOG SERVISA
JESTE NJEGOVA (NE)
ZAVISNOST.

rješenjima. Umjesto toga, raspravljalo se o tome koja partija smatra kog kandidata podobnim za generalnog direktora, ili urednika RTCG.

2.2

SAMOREGULACIJA NE POMINJE UREDNIKE

Za razliku od zakona, u samoregulaciji je napravljen korak naprijed. Na samom kraju 2015. godine usvojene su promjene Kodeksa novinara Crne Gore.²⁶ Ono što se odnosi na novinare važi i za urednike. Oni nemaju posebne obaveze, niti im je potreban poseban tretman. Kada su u pitanju profesionalni standardi i etika, svi oni imaju iste obaveze, navodi izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju, Ranko Vujović.²⁷ Žalbe Medijskom savjetu za samoregulaciju se uglavnom odnose na probleme a ne na same autore. Zbog toga Savjet za samoregulaciju nema tačan uvid koliko su urednici odgovorni za kršenje kodeksa. Isto tako, ovo je samo mali i manje značajan dio problema koji se pojavljuju u praksi samoregulacije u Crnoj Gori.

Za godinu dana, Medijski savjet za samoregulaciju nije objavio nijedan izvještaj o monitoringu. U nedostatku novca, bave se isključivo žalbama. „U ovom periodu smo pripremali izvještaje radi rasvjetljavanja problema koje je Crna Gora imala u oblasti etike i profesionalnih standarda u medijima, jer je u tom periodu zabilježen veliki broj zloupotreba“, navodi Vujović.²⁸

Darko Šuković, vlasnik i urednik Radija Antena M, koji je takođe član Medijskog savjeta za samoregulaciju vjeruje da je ova inicijativa dala rezultate: „Novinari su sada malo oprezniji. Nije tako lako kao prije pisati, plasirati lažne informacije, ili objaviti uvrede i izvještaje koji narušavaju osnovno ljudsko dostojanstvo i pretpostavku nevinosti.“²⁹

S druge strane, medijski analitičar Dragoljub Duško Vuković je manje optimističan: „Imate samoregulatorno tijelo koje je parodija samoregulacije. Za nekoliko godina Medijski savjet za samoregulaciju, koji je osnovalo dvadesetak medija, donio je više odluka koje se tiču medija koji nisu članovi Savjeta nego ovih drugih. To je lakrdija samoregulacije.“³⁰

Vujović tvrdi da je evropska praksa da se samoregulatorna tijela bave svim žalbama, bez obzira na to da li je neki medij član Savjeta ili ne. On u tome ne vidi ništa problematično. Ono gdje Vujović uočava problem jeste nedostatak kapaciteta: „Nije ozbiljno i iz našeg ugla je čak i nemoguće da tri osobe

26 Predstavnicima Savjeta za samoregulaciju, novina Dan i Vijesti i nedjeljnika Monitor su postigli dogovor u vezi sa promjenama u saradnji sa OSCE i Savjetom Evrope. <http://medijskisa-vjet.me/index.php/aktuelnosti/10-usvojene-izmjene-i-dop...> Pristupljeno 2. aprila 2016.

27 Intervju sa Rankom Vujovićem, izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju, 15. mart 2016

28 Ibid

29 Intervju sa Darkom Šukovićem, vlasnikom i glavnim urednikom Radija Antena M, Podgorica 23. mart 2016.

30 Intervju sa Dragoljubom Duškom Vukovićem, medijskim analitičarem, Podgorica 23. mart 2016.

ZA RAZLIKU OD MEDIJSKOG PRAVNOG OKVIRA, SAMOREGULACIJA JE NAPRAVILA KORAK NAPRIJED.

IAKO SE MEDIJSKA ZAJEDNICA DOGOVORILA OKO KODEKSA NOVINARA U CRNOJ GORI, RAZLIKE IZMEĐU MEDIJA, KOJE JAVNOST PERCEPIRA KAO PROVLADINE ILI ANTIVLADINE I DALJE SU VEOMA PRISUTNE.

posmatraju 70 elektronskih medija. Mi smo svjesni da su neki od naših članova prekršili Kodeks, ali mi nismo mogli da ih pozovemo na odgovornost.³¹

Iako se medijska zajednica dogovorila oko Kodeksa novinara u Crnoj Gori, razlike između medija, koje javnost percipira kao provladine ili antivladine, i dalje su veoma prisutne. Teško je zamisliti da će u bliskoj budućnosti biti postignut sporazum oko zajedničkih institucija za praćenje i sankcionisanje kršenja Kodeksa.

To objašnjava stav glavnog urednika dnevnika Vijesti, Mihaila Jovovića: „Samoregulacija? Nema samoregulacije. Imamo Medijski savjet za samoregulaciju koji reguliše nas, koji služi Vladinim interesima a ne interesima samoregulacije. Od samog početka smo podržavali samoregulaciju i sada imamo ombudsmana, koji je nezavisan, koji nas kritikuje i čije odluke objavljujemo redovno. Čemu služi Savjet za samoregulaciju? To je batina u rukama Vlade“, navodi Jovović³².

3

OGLASI ZA POSAO: (NE)TRAŽIMO INTEGRITET

„Ne sjećam se nijednog javnog oglasa za poziciju urednika u nekom od vodećih medija u zemlji u kojem je navedeno- tražimo glavnog i odgovornog urednika koji može da ponudi njegov/njen koncept uređivačke politike. To bi imalo smisla. Ako urednik nudi svoje vještine i znanje, inteligenciju, iskustvo i slično, poslodovac bi trebalo da na tržištu rada traži najbolje i najспособnije“, navodi medijski analitičar Dragoljub Duško Vuković³³. Teško da neko sa strane može biti zaposlen preko oglasa, ali, isto tako, nije mnogo drugačije ni sa internim konkursima. Iako ne postoje tačni podaci, poznato je da se i interni oglasi objavljuju prilično rijetko.

Svi urednici koji su učestvovali u anketi naveli su da su ih odabrali direktor ili bord direktora. U jednom slučaju postoji direktan dogovor sa vlasnikom. Izgleda da su lične veze mnogo važnije od drugih kriterijuma.

Nijedan od urednika ne može da se pohvali nagradama ili drugim profesionalnim priznanjima.³⁴

„Ne postoje posebna ograničenja ili drugi pravni ili samoregulatorni kriterijumi koji govore o tome ko ne može raditi ove poslove. Svako ima pravo da postane urednik ili novinar“, navodi Ranko Vujović. Po njegovom mišljenju, „to zavisi od upravljačkog tima. Oni imaju pravo da izaberu bilo koju osobu koju

31 Intervju sa Rankom Vujovićem, izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju, 15. mart 2016.

32 Intervju sa Mihailom Jovovićem, glavnim i odgovornim urednikom dnevnika Vijesti, Podgorica, 23. mart 2016.

33 Intervju sa Dragoljubom Duškom Vukovićem, medijskim analitičarem, Podgorica 23. mart 2016.

34 Podaci iz ankete

JEDVA DA POSTOJE
KONKURSI ZA
UREDNIKE I, ZVANIČNO,
NIJE JASNO KAKVE
KVALIFIKACIJE SU
ZAPRAVO POTREBNE
ZA TAKVE POZICIJE.
NEZVANIČNO,
INTEGRITET
NIJE VISOKO NA
LISTI POŽELJNIH
KARAKTERISTIKA.

smatraju sposobnom i podobnom za određenu poziciju. U procesu odabira zaista bi trebalo da bude suštinski važno da li je kandidat sposoban da bude dobar urednik. Često su drugi kriteriji važniji.³⁵

Pošto ne postoje eliminacioni kriterijumi i konkursi za urednike, zvanično nije jasno kakve su kvalifikacije zapravo potrebne za takve pozicije. Nezvanično - integritet nije visoko na listi poželjnih karakteristika. Većina ispitanika tako misli. Evo šta neki od njih kažu:

„Većina medija u Crnoj Gori je bez integriteta i to je prvenstveno krivica urednika. Isto važi za medije koji imaju integritet – integritet postoji zahvaljujući urednicima.³⁶“

„Uloga i uticaj urednika su dominantni, ali, na žalost, uglavnom su u skladu sa uređivačkom politikom koju kreiraju vlasnici, ili na indirektan način sponzori i oglašivači.³⁷“

„Meni to djeluje kao neka vrsta klijentelizma: Ja ti dam solidnu platu, a ti ćeš zauzvrat biti lojalan meni i javnosti do mjere u kojoj se interes javnosti poklapa sa mojim interesom.³⁸“

„Ne postoji glasilo u kojem je urednik u potpunosti samostalan. On ili ona ima obavezu da ispuni očekivanja u vezi sa uređivačkom politikom koju vlasnici ili direktori zahtijevaju, bez obzira na to šta urednici mislili o tome.³⁹“

„Nijedan vlasnik medija neće odabrati samostalnog urednika, nema šanse. To ne postoji. Urednik dobija jasna uputstva od vlasnika kako da radi u skladu sa njegovim interesom.“ Sagovornik još dodaje: „Zašto bi privatni medij vodio računa o javnom interesu? Oni se mogu zakloniti iza te prazne fraze. Ako je od urađenog posla, recimo, 20% javni interes, vlasnikov interes čini 80%.⁴⁰“

Vlasnici i osnivači medija imaju interes da ostvare profit, ali bi urednici trebalo da imaju isti interes kao javnost, navodi Dragoljub Vuković. „Moje iskustvo potvrđuje da je svaki put kada se interes javnosti nije poklapao sa interesom vlasnika uređivačka politika bila bliža interesima vlasnika“, navodi Vuković, koji je i sam bivši urednik⁴¹.

Novinari nemaju pravo da glasaju prilikom izbora urednika. Samo jednom su, u jednom malom lokalnom javnom emiteru, novinari bili konsultovani kada je biran glavni i odgovorni urednik. Takav mehanizam ne postoji. 12 od 15 anketiranih urednika smatra da bi oni imali više samostalnosti ukoliko bi novinari

**NOVINARI NE
UČESTVUJU U IZBORU
UREDNIKA.**

**„MOJE ISKUSTVO
POTVRĐUJE DA JE
SVAKI PUT KADA SE
INTERES JAVNOSTI
NIJE POKLAPAO SA
INTERESOM VLASNIKA
UREĐIVAČKA POLITIKA
BILA BLIŽA INTERESIMA
VLASNIKA“, NAVODI
DRAGOLJUB VUKOVIĆ.**

**12 OD 15 UREDNIKA JE
IZJAVILO DA BI IMALI
VIŠE SAMOSTALNOSTI
AKO BI PRILIKOM
IZBORA NOVINARI IMALI
PRAVO DA GLASAJU.**

35 Intervju sa Rankom Vujovićem, izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju, 15. mart 2016

36 Intervju sa Mihailom Jovovićem, glavnim i odgovornim urednikom dnevnika Vijesti, Podgorica, 23. mart 2016.

37 Intervju sa Jadrankom Vojvodić, zamjenicom direktora Agencije za elektronske komunikacije, 16. mart 2016.

38 Intervju sa Dragoljubom Duškom Vukovićem, medijskim analitičarem, Podgorica 23. mart 2016.

39 Intervju sa Rankom Vujovićem, izvršnim sekretarom Medijskog savjeta za samoregulaciju, 15. mart 2016.

40 Intervju sa Radem Vojvodićem, generalnim direktorom RTCG-a, Podgorica, 31. mart 2016.

41 Intervju sa Dragoljubom Duškom Vukovićem, medijskim analitičarem, Podgorica 23. mart 2016.

učestvovali u izboru urednika. Tri ispitanika smatraju da to ne bi imalo smisla i da bi u privatnim medijima novinari trebalo da imaju pravo da se izjasne o ovome samo ukoliko imaju učešće u kapitalu.

Za razliku od novinara francuskog lista "Liberation", u kome su se novinari usprotivili da budu tretirani kao radnici u bilo kom drugom preduzeću⁴², stav crngoroskih urednika je potpuno suprotan: oni izjednačavaju medije sa drugim vrstama biznisa. Svakako, uloga zaposlenih u procesu donošenja odluka u medijima ne bi trebalo da bude zanemarena, pri čemu isto tako značaj javnog interesa treba da bude istaknut.

Prilikom izbora, urednici se ne suočavaju sa precizno definisanim propisima i ograničenjima. U većini slučajeva, ugovorom nije definisano trajanje mandata kao ni prava i obaveze. Samo polovina njih je rekla da su procedure i razlozi za smjenu unaprijed određeni ugovorom. Takođe, nema organizacije ili asocijacije koja bi okupila urednike, a isto tako ne pripadaju nekoj međunarodnoj organizaciji⁴³.

4 EKONOMSKI STATUS UREDNIKA: SIGURNO MJESTO

Prema našem istraživanju, sa ugovorom o radu "na neodređeno", urednici su "na sigurnom". Samo su dva ispitanika navela da imaju ugovor sa ograničenim trajanjem. Svi ostali imaju ugovor na neodređeno.

Istraživanje koje su prije godinu i po sprovedi OEBS i NVO Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) pokazalo je da 75% zaposlenih u medijima ima ugovore na neodređeno vrijeme. Prema istoj studiji, prosječna novinarska plata je 470 eura⁴⁴. Kada to uporedimo sa našom anketom, to je gotovo dva puta manje od mjesečnih primanja ispitanih urednika. Devet od 15 urednika je navelo da im je mjesečna plata između 1.000 i 3.000 eura. Svi sagovornici, osim dvoje čije su plate stvar dogovaranja, imaju fiksna primanja. Četvoro od njih 15 prima manje od 1.000 eura mjesečno. Troje od tih četvoro radi u državnim medijima,

PRILIKOM IZBORA,
UREDNICI SE
NE SUOČAVAJU
SA PRECIZNO
DEFINISANJIM
PROPISIMA I
OGRANIČENJIMA.

42 <http://www.theguardian.com/media/2014/feb/09/liberation-journalists-shar...> Pristupljeno 31. marta 2016.

43 Više od polovine ispitanika (devet od 15) navodi da trajanje njihovog mandata nije određeno. Mandati preostalih šest sagovornika variraju od dvije do pet godina, ali u nekoliko slučajeva su ugovori bili obnovljeni nekoliko puta. Većina anketiranih (13 od 15) istakla je da su im prava i obaveze bile jasno definisane ugovorom. Situacija je međutim drugačija kada su u pitanju ostavke. Osam sagovornika je navelo da su uslovi za eventualne smjene precizno definisani. Ostali kazu da su im ugovori standardnog tipa, tj. isti kao i ostalim zaposlenima. Samo je jedan sagovornik naveo da je član sindikata medija.

44 Misija OEBS-a u Crnoj Gori i CEDEM- Izvještaj o socijalnom statusu novinara u Crnoj Gori, novembar 2014. <http://www.osce.org/montenegro/135551>. Pristupljeno 20. marta 2016.

a jedan u privatnom⁴⁵. Činjenica da je uzorak ankete koju je OEBS sproveo obuhvatao oko 10% svih urednika, upućuje da je razlika između primanja urednika i novinara još veća⁴⁶.

Uz dva izuzetka, urednici su naveli da im se plate isplaćuju redovno. Imajući u vidu da u mnogim medijima plata kasne, ili su kasnile mjesecima, čini se da vlasnici urednike ne tretiraju na isti način kao ostale zaposlene u medijima.

Ugovori za urednike ne predviđaju dodatne beneficije i one nisu garantovane ugovorom. Samo jedan urednik, koji je istovremeno i direktor, ima ugovor koji definiše bonuse u slučaju kada firma profitira. Za 70% anketiranih, plata koju primaju je jedini izvor prihoda. Četiri sagovornika povremeno imaju druge izvore prihoda. Nekoliko sagovornika je navelo da imaju učešće u kapitalu medijske kuće za koju rade, ali da nemaju prihode od toga.

Etički kodeks RTCG jedan je od rijetkih javno dostupnih dokumenata koji definiše ograničenja koja se tiču obavljanja dopunskih poslova⁴⁷. Zaposlenima u RTCG zabranjeno je da rade za firmu koja je konkurentna RTCG. U posebnim okolnostima, mogu raditi i drugi posao, ukoliko to ne šteti interesima RTCG. U svim ostalim medijima, većina ugovora sa urednicima sadrži ograničenja u vezi sa radom u drugim medijima, ali isto tako ne sadrži druga ograničenja⁴⁸. 40% ispitanika ne vidi preuzimanje drugog posla kao problematično samo po sebi. Smatraju da bi ograničenja trebala da postoje samo u slučaju kada to stvara konflikt interesa. Međutim, problematično je samo definisanje konflikta interesa i šta se pod tim podrazumijeva. U principu, to se shvata kao rad za drugi medij, pri čemu ostale „opasnosti“ nisu navedene.

Četiri ispitanika su istovremeno urednici i direktori medija. Medijski analitičar Dragoljub Vuković kaže da u tim slučajevima javni interes trpi u odnosu na interes biznisa. „U takvim situacijama vlasniku je lakše da kontroliše „šizofrenu“ ličnost glavnog urednika/direktora. Ako glavni urednik kaže: „To je u interesu javnosti i ja želim da budem odan javnosti“, vlasnik kaže: „Druga polovina tvoje ličnosti mora da bude meni lojalna“. Mislim da ove pozicije treba da budu odvojene. Jednostavno rečeno - zdravije je,“ navodi Vuković⁴⁹.

Darko Šuković, koji je vlasnik medija u kojem istovremeno radi kao urednik takođe je skeptičan da jedna osoba može istovremeno uspješno obavljati ove dvije funkcije. „Možda to zavisi od karaktera osobe. Postoje ljudi koji su talentovani za više stvari, koji znaju kako da stvaraju novac i da uređuju program,

45 Dva urednika su odbila da odgovore na ovo pitanje smatrajući ga indiskretnim i neprimjerenim

46 Misija OEBS-a u Crnoj Gori i CEDEM - Izvještaj o socijalnom statusu novinara u Crnoj Gori, novembar 2014. <http://www.osce.org/montenegro/135551>. Pristupljeno 20. marta 2016.

47 JP Radio i Televizija Crn Gore i Savjet RTCG-a, Etički kodeks RTCG-a, p.5. <http://www.rtcg.me/rtcg/organizacija.html>. Pristupljeno 22. februara 2016.

48 10 od 15 sagovornika je reklo da nema ograničenja ukoliko rade neki drugi posao. Četvoro je istaklo da im je ugovorom zabranjeno da rade druge poslove dok su urednici, a jedan je naveo da bi u slučaju prihvatanja dodatnog posla trebalo da ima saglasnost nadređenih.

49 Intervju sa Dragoljubom Duškom Vukovićem, medijskim analitičarem, Podgorica 23. mart 2016.

**PREMA NAŠEM
ISTRAŽIVANJU, SA
UGOVOROM O RADU NA
NEODREĐENO VRIJEME
UREDNICI SU "NA
SIGURNOM".**

**UREDNICI SU NAVELI DA
IM SE PLATE ISPLAĆUJU
REDOVNO. IMAJUĆI
U VIDU DA U MNOGIM
MEDIJIMA PLATE
KASNE, ILI SU KASNILE
MJESECIMA, ČINI SE DA
VLASNICI UREDNIKE
NE TRETIRAJU NA ISTI
NAČIN KAO OSTALE
ZAPOSLENE.**

ili, barem, misle da znaju. Znam mnogo ljudi koji umiju da naprave profit, ali obično nisam oduševljen programom koji uređuju i smatram da je to program čiji je osnovni cilj stvaranje novca“, navodi Šuković⁵⁰.

Neki od naših sagovornika su uporedili sadašnju poziciju novinara sa onom prije 20 godina. „Najveća razlika između sadašnjosti i perioda za vrijeme rata devedetih godina je ta što tada niko nije očekivao profit u oblasti novinarstva. Bilo je mnogo jednostavnije postaviti uređivačku politiku, jer su je definisali ljudi koji su dijelili isti antiratni stav“, navodi Vuković. „Danas imate sasvim drugačije odnose. Imate hipoteke i morate raditi za malu platu kako bi otplatili kredite. To je nezdravo i rezultat toga je loše novinarstvo“, zaključuje Vuković⁵¹.

5 POLITIKA VS NOVINARSTVO

Iako je nesumnjivo politika mnogo isplativija od novinarstva, politika kao profesija nije baš popularna među novinarima. Neki od njih su davno ušli u parlament i javnost ih više nije percipirala kao urednike ili novinare. Rijetko kada su urednici direktno uključeni u politiku⁵². Članstvo u partiji nije javno, tako da nije moguće sa sigurnošću reći da li su urednici članovi partije, ali u slučaju da je taj podatak javan, ili ukoliko bi urednici o tome javno govorili, to bi riješilo polovinu problema, vjeruje Vuković. „Zakonom ili kodeksom to nije zabranjeno, ukoliko oni to žele, ali smatram da je važno da javnost bude obaviještena u slučaju da je neki glavni i odgovorni urednik član neke partije, partijskog rukovodstva, sindikata, NVO ili neke druge organizacije“, navodi Vuković⁵³.

Iako urednici nisu zvanično ili otvoreno politički aktivni, politika utiče na uređivačku politiku do mjere koja izaziva zabrinutost. Bez obzira na to da li je neki medij percipiran kao provladin ili antivladin, urednici imaju isti pogled na ovu temu. Suptilno profilisanje medija nije nikada postojalo u Crnoj Gori. Biti za ili protiv određene politike nije problem, kazao je Darko Šuković. On tvrdi da će se „u našim medijima, od četiri reda u vijestima, jedan i po red sastojati od interpretacija. Tu nema novinarstva: ono što imate u ključnim medijima je žestoki politički program“⁵⁴. Ipak, devet od 15 ispitanika tvrdi da nikad nisu bili pod uticajem ili pritiskom da promijene profesionalni stav. Kažu da, i ako bi bili pod pritiskom, ne bi promijenili mišljenje. Ako je tako, onda je prilično teško

50 Intervju sa Darkom Šukovićem, vlasnikom i glavnim urednikom Radija Antena M, Podgorica 23. mart 2016.

51 Intervju sa Dragoljubom Duškom Vukovićem, medijskim analitičarem, Podgorica 23. mart 2016.

52 Jedan od rijetkih primjera je bivši urednik dnevnog lista Vijesti Nedeljko Rudović. Više o tome u odjeljku o studijama slučaja

53 Intervju sa Dragoljubom Duškom Vukovićem, medijskim analitičarem, Podgorica 23. mart 2016.

54 Intervju sa Darkom Šukovićem, vlasnikom i glavnim urednikom Radija Antena M, Podgorica 23. mart 2016.

RIJETKO KADA SU
UREDNICI DIREKTNO
UKLJUČENI U POLITIKU.

razumjeti zašto se mediji često doživljavaju kao PR agenti određenih političkih struktura, osim ako nije u pitanju to da se svi vode filozofijom „nismo mi, oni su“. Šuković tvrdi da oni koji etiketiraju Antenu M kao provladin medij „nemaju pojma“ o novinarstvu⁵⁵. Glavni i odgovorni urednik dnevnog lista Vijesti Mihailo Jovović kaže da političke preferencije urednika utiču na uređivačku politiku, ali da to nije slučaj u Vijestima⁵⁶. Generalni direktor Javnog servisa Rade Vojvodić ima sličan stav: „Jasno je koji medij zastupa koju političku stranku. A, onda ti urednici govore kao da su oni izmislili profesionalizam i nezavisnost. Urednici u RTCG su samostalniji nego urednici u privatnim medijima“⁵⁷.

Zavisno od toga da li je uređivačka politika shvaćena kao provladina ili antivladina, medij može biti izložen finansijskom, pravnom ili fizičkom pritisku i prijetnji. U takvim okolnostima, mediji i urednici se bore za opstanak na tržištu. U toj nemilosrdnoj borbi javni interes nema uvijek prioritet. „Jedini način da se popravi položaj urednika jeste da se poboljšaju uslovi u kojima mediji rade“, navodi član Savjeta RTCG Goran Đurović. „Država bi putem fondova za medijski pluralizam trebalo da pruži jaču podršku medijima koji rade u javnom interesu. Takvi mediji bi trebalo da budu privilegovani u oglašavanju od strane državnih organa“, tvrdi Đurović⁵⁸. Postoje privilegovani mediji, ali urednik Vijesti Mihailo Jovović tvrdi da privilegije zavise od toga da li medij kritikuje vlast ili ne. „Državne institucije treba da shvate reklamiranje kao javne nabavke i u skladu sa tim da raspišu tender, pri čemu bi trebalo da pobijedi najbolji ponuđač. Na taj način bi se ispunila sama svrha reklamiranja. Jedina svrha trenutno je ugušiti nezavisne medije“, navodi Jovović⁵⁹.

Studija Centra za građansko obrazovanje (CGO) pod nazivom „Jednake mogućnosti za sve medije u Crnoj Gori“ pokazuje da je potrošnja iz javnih fondova za oglašavanje u medijskom sektoru u Crnoj Gori dostigla 2,1 miliona eura u 2014. godini⁶⁰. U izvještaju se ističe da Vlada vrši neprimjeren pritisak na medijsko tržište putem netransparentnog i selektivnog finansiranja iz budžeta, pri čemu su sredstva dodjeljivana medijima po različitim osnovama. Uz to, kompanije izdvajaju manje sredstava za reklamiranje, dok je potrošnja iz budžeta po nejasnim kriterijumima u porastu, što sve zajedno predstavlja skrivenu cenzuru u Crnoj Gori. Zbog toga je CGO pripremio predlog izmjena zakona kako bi se

55 Intervju sa Darkom Šukovićem, vlasnikom i glavnim urednikom Radija Antena M, Podgorica 23. mart 2016.

56 Intervju sa Mihailom Jovovićem, glavnim i odgovornim urednikom dnevnika Vijesti, Podgorica, 23. mart 2016.

57 Intervju sa Radem Vojvodićem, generalnim direktorom RTCG-a, Podgorica, 31. mart 2016.

58 Intervju sa Goranom Đurovićem, članom Savjeta RTCG-a, 18. mart 2016.

59 Intervju sa Mihailom Jovovićem, glavnim i odgovornim urednikom dnevnika Vijesti, Podgorica, 23. mart 2016.

60 66% (226) od 342 tijela u državnom sektoru koja su obuhvaćena studijom pružila su podatke istraživačima. Godišnji izvještaj studije „Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori“ za 2014. i 2015. godinu. <http://media.cgo-cce.org/2015/12/cgo-cce-jednake-sanse-za-sve-medije-u-c...> Pristupljeno 1. aprila 2016. godine

IAKO UREDNICI NISU ZVANIČNO ILI OTVORENO POLITIČKI AKTIVNI, POLITIKA UTIČE NA UREĐIVAČKU POLITIKU DO MJERE KOJA IZAZIVA ZABRINUTOST.

„JEDINI NAČIN DA SE POPRAVI POLOŽAJ UREDNIKA JESTE DA SE POBOLJŠAJU USLOVI U KOJIMA MEDIJI RADE“, SMATRA GORAN ĐUROVIĆ.

regulisala ova vrsta javne potrošnje⁶¹. Ove izmjene i dopune, zajedno sa drugim predlozima medijskog zakonodavstva, još su u fazi razmatranja.

S druge strane, reklo bi se da pravni pritisak nije čest: 11 od 15 ispitanika je izjavilo da nisu nikad tuženi pred sudom.

Finansijski i pravni pritisci ozbiljno utiču na rad medija, ali i fizičke prijetnje. Izvještaj EU o Crnoj Gori ističe: „Tri slučaja nasilja su zabilježena u proteklom periodu a u toku su istrage o još tri. Treba takođe nastaviti rad na rješavanju starijih slučajeva, uključujući ubistvo urednika “Dana” iz 2004. godine, pri čemu treba otkriti ne samo počinioc, već i nalogodavce. U vezi sa tim, zabilježen je veoma mali napredak“.⁶² Glavni i odgovorni urednik dnevnog lista Vijesti, Mihailo Jovović se jasno sjeća noći prije dvije godine kada je na redakciju bačen eksploziv: „Sjutradan, kada smo se okupili u redakciji u kaputima, jer nije bilo stakla na prozorima, postao sam svjestan šta je moglo da se dogodi. Šta bi bilo da je eksploziv bačen tog momenta, ili neki drugi dan kada je bilo više ljudi u kancelariji“?⁶³ Dvije godine kasnije još uvijek nema pravosnažne presude za ovaj napad. Jovović smatra to logičnim, jer istraga nije sprovedena na valjan način.

Komisija za praćenje rada nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija završila je prošle godine svoj drugi jednogodišnji mandat. OEBS posreduje u pregovorima o produženju mandata Komisije, ali u ovoj rundi pregovora predsjednik Komisije, novinar Dana Nikola Marković ukazuje na to da Komisija ne bi trebalo da bude privremeno, već stalno tijelo. On vjeruje da je Komisija doprinijela određenom napretku: prvi put postoji baza podataka o svim napadima na novinare, a neki od njih su i riješeni (napad na Lidiju Nikčević), dok je novinaru Tufiku Softiću, na insistiranje Komisije, odobrena danonoćna zaštita. „Najveći problem je opstrukcija policije, koja nam ne dopušta da pristupimo podacima, pod izgovorom zaštite ličnih podataka, i pored toga što članovi Komisije imaju pravo da pristupe tajnoj evidenciji jer su prošli Agencije za nacionalnu bezbjednost“, navodi Marković⁶⁴. Mihailo Jovović, koji je i sam bio žrtva fizičkog napada bivšeg gradonačelnika Podgorice, njegovog sina i vozača, tvrdi da se policija u mnogim slučajevima, ne uključujući Vladu, pokazala kao veoma kompetentna i da, kada ima volje, mogu da riješe bilo koji kriminalni slučaj. Ipak, istrage napada na novinare još uvijek nisu sprovedene na odgovarajući način.⁶⁵

**FINANSIJSKI I PRAVNI
PRITISCI OZBILJNO
UTIČU NA RAD MEDIJA,
ALI I FIZIČKE PRIJETNJE
I NAPADI.**

61 <http://media.cgo-cce.org/2016/03/set-amandmana.pdf>. Pristupljeno 31. marta 2016.

62 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru, 10. novembar 2015. godine http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_m... Pristupljeno 31. marta 2015.

63 Intervju sa Mihailom Jovovićem, glavnim i odgovornim urednikom dnevnika Vijesti, Podgorica, 23. mart 2016.

64 Intervju sa Nikolom Markovićem, predsjednikom Komisije za praćenje rada nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, glavnim i odgovornim urednikom dnevnog lista Dan, Podgorica, 4. april 2016.

65 Intervju sa Mihailom Jovovićem, glavnim i odgovornim urednikom dnevnog lista Vijesti, Podgorica, 23. mart 2016.

Ovakva situacija je upravo ono što čini novinarstvo nebezbednim zanimanjem. „Mislim da nerješavanjem napada na naše kolege država promoviše nekažnjivost i podstiče nove napade. Naša bezbjednost je ugrožena zato što prethodni slučajevi nisu riješeni“, navodi Marković⁶⁶. „S jedne strane, država nije ispunila svoju dužnost, a, s druge strane, nije ni medijska zajednica“, tvrdi Jovović. „Ljudi iz većine medija u Crnoj Gori, moguće kao rezultat podjele na provladine i antivladine, nisu me čak ni zvali da pitaju šta se desilo. Kada su me napali bivši gradonačelnik Podgorice, njegov sin i vozač, provladini mediji su izvještavali u njegovu korist, kao i u slučaju napada na Oliveru Lakić, koja je svakodnevno bila razapinjana u dnevnom listu Pobjeda. Stalno su izvještavali, i to bez ikakvog dokaza, da ona uopšte nije bila napadnuta i da je izmislila cijelu priču“, navodi Jovović⁶⁷.

6 STUDIJE SLUČAJA

Urednici, pa čak i glavni i odgovorni urednici, rijetko su prepoznatljivi kao javne ličnosti i rijetko imaju pažnju javnosti. Ako se to desi, to uglavnom uključuje politiku, ili napade i pritisak na medij u kojem rade. Bivši urednik dnevnog lista Vijesti, Nedeljko Rudović jedan je od rijetkih novinara koji je otišao iz novinarstva zbog politike. Rudović je napustio uredničku poziciju 31. avgusta 2015. godine i narednog mjeseca postao član Građanskog pokreta URA i njegovog rukovodstva. Rudović objašnjava da je imao lične i privatne motive da pokuša da promijeni nešto a pošto novinarstvo i politika ne idu zajedno, odlučio se za politiku. „Shvatio sam da me politika mnogo više privlači i nisam želio da dođem u situaciju da se za par godina kajem što nisam pokušao ranije nešto da promijenim. Ljekari, advokati i profesori ne napuštaju svoje profesije kada uđu u politiku, ali ja sam morao da napustim novinarstvo i da rizikujem svoj jedini izvor prihoda“⁶⁸. Rudović je uvjeren da su njegovi politički stavovi uticali na njegov uređivački posao, ali da nisu imali uticaj na javni interes. „Uvijek sam naglašavao teme koje su otkrivale prirodu vlasti i pogrešne odluke. Nisam bio politički opterećen i u skladu sa tim sam podržavao sve odluke Vlade koje sam smatrao dobrim“, ističe Rudović i dodaje da Kodeks novinara ne bi trebalo da

„NERJEŠAVANJEM
NAPADA NA NAŠE
KOLEGE NOVINARE
DRŽAVA PROMIVIŠE
NEKAŽNJVOST I
PODSTIČE NOVE
NAPADE. NAŠA
BEZBJEDNOST JE
UGROŽENA ZATO ŠTO
PRETHODNI SLUČAJEVI
NISU RIJEŠENI“, TVRDI
NIKOLA MARKOVIĆ.

66 Intervju sa Nikolom Markovićem, predsjednikom Komisije za praćenje rada nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, glavnim i odgovornim urednikom dnevnog lista Dan, Podgorica, 4. april 2016.

67 Intervju sa Mihailom Jovovićem, glavnim i odgovornim urednikom dnevnog lista Vijesti, Podgorica, 23. mart 2016.

68 Intervju sa Nedeljkom Rudovićem, članom koordinacionog odbora građanskog pokreta URA, bivšim urednikom dnevnog lista Vijesti, 23. mart 2016.

propisuje pravila koja se odnose na politički aktivizam i novinarstvo. “To je nešto što bi trebalo da se podrazumijeva”, kaže Rudović⁶⁹.

S druge strane, Novak Uskoković, glavni i odgovorni urednik dnevnog lista Informer, bio je pod pažnjom javnosti zbog serije tekstova o navodnom skandalu jedne NVO aktivistkinje. Distribucija pojedinih spornih brojeva Informera bila je zabranjena odlukom suda, a mnogi pojedinci i organizacije su osuđivali objavljivanje tih članaka⁷⁰.

Još jedan sudski slučaj koji uključuje Informer i Uskokovića mnogo bolje ilustruje ulogu urednika i njegovu „nezavisnost“.

Krajem 2014.godine državno tužilaštvo je podnijelo krivičnu prijavu protiv glavnog i odgovornog urednika Informera Novaka Uskokovića zbog izveštavanja o tome kako su Albanci slavili nakon fudbalske utakmice između Srbije i Albanije u Beogradu, oktobra 2014.godine. Negativna konotacija naslova koji vrijeđa albansku manjinu bila je razlog da Osnovni sud u Podgorici novčano kazni Uskokovića sa 3.000 eura. U tom trenutku, Informer je uređivan u Crnoj Gori a štampan u Srbiji da bi potom bio distribuiran u Crnoj Gori. Situacija u kojoj se našao Uskoković, kao direktor i glavni urednik, nakon što je naslov osvanuo u Beogradu, gdje je i sjedište pomenutog medija, govori mnogo o statusu i nezavisnosti urednika. Informer je često kritikovan kao tabloid koji služi vladajućoj Demokratskoj partiji socijalista Crne Gore, ali Uskoković tvrdi da crnogorski Informer i on lično nikad nisu bili pod uticajem bilo koga. Sada se cijeli proces, i uređivanje i štampanje, obavlja u Crnoj Gori. „Imamo potpunu samostalnost, posebno od kada smo počeli štampanje u Podgorici“, govori Uskoković⁷¹. S druge strane, javnost i medijski profesionalci nisu posvetili pažnju tome da neko izvan medija mijenja tekstove ili njihove djelove.

7 ZAKLJUČAK

Iako uloga urednika treba da bude ključna u odbrani integriteta medija, u Crnoj Gori urednici i dalje igraju sporednu ulogu. Medijski zakonski okvir, čija je svrha da štiti slobodu i nezavisnost medija, u praksi baš i ne funkcioniše. Zaboravljeni od zakona i bez posebnih zakonskih prava i obaveza, urednici bi mogli da traže zaštitu za svoju ulogu kroz samoregulatorni mehanizam. Međutim, zbog podijeljenosti medijske zajednice u Crnoj Gori, veoma je teško čak i zamisliti postizanje sporazuma o instituciji koja bi nepristrasno štitila novinare i profesionalne standarde.

69 Intervju sa Nedeljkom Rudovićem, članom koordinacionog odbora građanskog pokreta URA, bivšim urednikom dnevnog lista Vijesti, 23. mart 2016.

70 <http://www.blic.rs/vesti/politika/sud-u-podgorici-zabranio-odredene-broj...>

71 Intervju sa Novakom Uskokovićem, direktorom i glavnim urednikom dnevnog lista Informer, 17. mart 2016.

UREDNICI, PA ČAK I
GLAVNI I ODGOVORNI
UREDNICI SU RIJETKO
PREPOZNATLJIVI KAO
JAVNE LIČNOSTI I
RIJETKO IMAJU PAŽNJU
JAVNOSTI. AKO SE TO
I DESI, TO UGLAVNOM
UKLJUČUJE POLITIKU
ILI NAPADE I PRITISAK
NA MEDIJ U KOJEM
RADE.

Nedostatak svijesti o tome, takođe predstavlja problem. Urednici su svjesni da je njihova uloga važna, ali očigledno veoma mali broj njih razumije da, iako rade u privatnim firmama, profit nije njihov jedini interes. Preko urednika se interesi javnosti i vlasnika preklapaju, pri čemu javnost treba da bude sigurna da će javni interes preovladati. Ovo ne bi trebalo da zavisi od toga da li je medij percipiran kao provladin ili antivladin, ali izgleda da to i dalje ostaje najvažniji kriterijum za ulogu urednika. U takvim okolnostima, urednici nisu uspjeli da prevaziđu međusobne razlike i da, na primjer, formiraju udruženje za zaštitu svoje nezavisnosti i profesionalnog interesa.

Dug će biti period dok svi novinari shvate da se interes urednika ne poklapa sa interesom vlasnika. Pri tome, ovdje vrebaju još jedna prijetnja - izgleda da urednici nisu svjesni potencijalnog konflikta interesa, čak i u nekim osnovnim pitanjima poput obavljanja direktorske i uredničke funkcije istovremeno, ili ostvarivanje prihoda iz više različitih izvora. S druge strane, u privatnim medijima se riječ vlasnika shvata kao finalna i takva situacija se uzima zdravo za gotovo. Teško je zamisliti da će zaposleni u medijima u Crnoj Gori, na čelu sa urednicima, uskoro dostići nivo na kojem se na privatne medije neće gledati kao na bilo koji drugi biznis, kao što je slučaj sa francuskim listom 'Liberation'.⁷² Iako Crna Gora nije bila obuhvaćena studijom iz 2014. o značaju integriteta u medijima, sprovedenom od strane SEE Media Observatory, rezultati se svakako mogu primijeniti. „Profesionalna i ekonomska degradacija ipak nije djelovala kao okidač na novinare da pruže organizovani otpor. Čak i danas, u okolnostima koje se opisuju kao gore nego ikad, oni ostaju pasivni i podijeljeni.”⁷³

Čini se da crnogorskoj medijskoj zajednici treba podrška sa strane kako bi se prevazišli problemi u vezi sa nezavisnošću, uključujući integritet i samostalnost urednika. Neophodna je podrška međunarodnih organizacija, ali i angažovanje civilnog društva i građana u korist nezavisnog novinarstva. Međutim, ništa ne može biti promijenjeno bez inicijative i angažmana medijskih profesionalaca - novinara i urednika koji su najpozavniji da štite svoju profesiju.

72 <http://www.theguardian.com/media/2014/feb/09/liberation-journalists-shar...>
Pristupljeno .marta 2015.godine

73 <http://mediaobservatory.net/sites/default/files/regional%20overview.pdf>.
Pristupljeno 1. maja 2016.godine

UREDNICI SU SVJESNI
DA JE NJIHOVA ULOGA
VAŽNA, ALI OČIGLEDNO
VEOMA MALI BROJ NJIH
RAZUMIJE DA, IAKO
RADE U PRIVATNIM
FIRMAMA, PROFIT NIJE
NJIHOV JEDINI INTERES.

TEŠKO JE ZAMISLITI
DA ĆE ZAPOSLENI U
MEDIJIMA U CRNOJ
GORI, NA ČELU SA
UREDNICIMA, USKORO
DOSTIĆI NIVO NA KOJEM
SE NA PRIVATNE MEDIJE
NEĆE GLEDATI KAO NA
BILO KOJI DRUGI BIZNIS.

RADI POBOLJŠANJA POZICIJE UREDNIKA:

1. Treba uzeti u obzir predloge Akcije za ljudska prava za izmjene Zakona o medijima, u vezi sa naglašavanjem značaja uloge urednika.
2. Treba naglasiti odgovornost urednika u slučajevima kršenja profesionalnih standarda. Urednici bi trebalo da imaju glavnu riječ.
3. Medijska industrija i kreatori politike bi kroz (samo)regulaciju trebalo jasno da definišu razliku između pozicije glavnog urednika i direktora/menadžera.
4. Potrebna je saglasnost medijske zajednice u vezi sa mehanizmima samoregulacije. Pomoć i podrška međunarodnih organizacija radi ujedinjenja medijske zajednice je dobrodošla.
5. Podrška međunarodnih organizacija je potrebna u vidu pružanja treninga, kurseva, seminara i programa razmjene, kako bi se među urednicima podigla svijest o potencijalnim konfliktima interesa, kao i o drugim pitanjima vezanim za profesionalni integritet.
6. Izmjene i dopune Zakona o javnim radio-difuznim servisima, koje je pripremilo nekoliko nevladinih organizacija trebalo bi uzeti u obzir, naročito imajući u vidu da finansiranje iz budžeta utiče na nezavisnost javnog servisa Crne Gore. Promjene u upravljačkim strukturama RTCG, uključujući i Savjet RTCG, takođe bi trebalo raspraviti, sve u cilju zaštite samostalnosti javnog servisa.

U VEZI SA POBOLJŠANJEM OPŠTEG STANJA SLOBODE I INTEGRITETA MEDIJA:

1. Zakonski okvir bi trebalo izmijeniti radi postizanja pune transparentnosti potrošnje iz javnih fondova za ogašavanje.
2. Vlada bi trebalo da produži mandat Komisiji za praćenje rada nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija svojiinu.
3. Sredstva za podršku programima od javnog interesa treba da budu dostupna medijima. Pri tome, posebna pažnja bi morala biti posvećena raspodjeli sredstava, kako se to ne bi pretvorilo u mehanizam pritiska na medije.
4. Izmjene i dopune Zakona o javnim radio-difuznim servisima koje je predložila Vlada a tiču se finansiranja javnog servisa trebalo bi da budu usvojene. Javnom servisu je potreban siguran prihod.

BIBLIOGRAFIJA

- Centra za građansko obrazovanje, Godišnji izvještaj „Jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori“ za 2014, Podgorica, <http://media.cgo-cce.org/2015/12/cgo-cce-jednake-sanse-za-sve-medije-u-c....> Pristupljeno 1. aprila 2016. godine
- Pogledati Zakon o radio-difuznim servisima 2010. Godine, uključujući i izmjene i dopune. http://www.ardcg.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=48&It.... Pristupljeno 19. februara 2016.
- Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru, 10. novembar 2015. godine : http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_m.... Pristupljeno 31. marta 2015.
- JP Radio i Televizija Crn Gore i Savjet RTCG, Etički kodeks RTCG, strana 5. : <http://www.rtcg.me/rtcg/organizacija.html>, pristupljeno 22. februara 2016.
- Zakon o radio-difuznim servisima, 2008. Godine, uključujući i izmjene i dopune. http://www.ardcg.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=48&It.... Pristupljeno 19. februara 2016. godine
- HRA, Akcija za ljudska prava, Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o medijima, 2015, strana 2. <http://www.hraction.org/wp-content/uploads/Predlog-Radne-grupe-Akcije-za....> Pristupljeno 20. marta 2016.
- Zakon o medijima, Član 20, 2002 uključujući i izmjene i dopune. : http://www.ardcg.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=48&It... Pristupljeno 19. 02. 2016.
- Misija OEBS-a u Crnoj Gori i CEDEM - Izvještaj o socijalnom statusu novinara u Crnoj Gori, novembar 2014. <http://www.osce.org/montenegro/135551>. Pristupljeno 20. marta 2016.
- <http://www.blic.rs/vesti/politika/sud-u-podgorici-zabranio-odredene-broj....> Pristupljeno 1. maja 2016.
- <http://media.cgo-cce.org/2016/03/set-aman-dmana.pdf>. Pristupljeno 31. marta 2016.
- <http://mediaobservatory.net/sites/default/files/regional%20overview.pdf>. Pristupljeno 1.maja 2016.
- <http://medijskisavjet.me/index.php/aktuelnosti/10-usvojene-izmjene-i-dop....> Pristupljeno 2. aprila 2016.
- <http://portalanalitika.me/clanak/219035/zahtjev-opozicije-dovoljna-ostav....> Pristupljeno 29. aprila 2016.
- <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/125717/radojka-rutovic-podnijela-osta....> Pristupljeno 19. aprila 2016.
- <http://www.theguardian.com/media/2014/feb/09/liberation-journalists-shar....> Pristupljeno 31. marta 2016.

LISTA INTERVJUA

Goran Đurović, RTCG član Savjeta, intervju, 18. mart 2016.

Mihailo Jovović, glavni i odgovorni urednik dnevnog lista „Vijesti“, Podgorica, 23. mart 2016.

Nikola Marković, predsjednik Komisije za praćenje rada nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinari-
ma, ubistava novinara i napada na imovinu medija; glavni i odgovorni urednik dnevnog lista „Dan“, intervju, 4. april 2016.

Mirjana Radović, Akcija za ljudska prava (HRA), intervju, 22. mart 2016.

Neđeljko Rudović, član Koordinacionog odbora građanskog pokreta URA, bivši urednik dnevnog lista „Vijesti“, intervju, 23. mart 2016.

Željko Rutović, direktor Direktorata za medije u Ministarstvu kulture, intervju, 25. mart 2016.

Darko Šuković, vlasnik i glavni urednik Radija Antena M, Podgorica, intervju, 23. mart 2016.

Jadranka Vojvodić, zamjenica direktora Agencije za elektronske medije, intervju, 16. mart 2016.

Rade Vojvodić, generalni direktor RTCG, intervju, 31. mart 2016.

Ranko Vujović, izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju, intervju, 15. mart 2016.

Dragoljub - Duško Vuković, medijski analitičar, Podgorica, intervju, 23. mart 2016.

Novak Uskoković, direktor i glavni urednik dnevnog lista „Informer“, intervju, 17. mart 2016.

Ovaj izvještaj je rađen od februara do maja 2016 i objavljen 12. juna 2016. na stranici Media Observatory, na linku: <http://mediaobservatory.net/sites/default/files/Divided%20to%20the%20Detriment%20of%20the%20Profession.pdf>.

O AUTORU

DANIELA VRANKOVIĆ je diplomirala žurnalistiku i komunikacije na Fakultetu političkih nauka, na Univerzitetu u Beogradu. Nakon skoro 10 godina rada u novinarstvu i u različitim medijskim kućama (najveći dio u Televiziji Vijesti) napustila je novinarstvo. Povremeno radi kao dopisnik nekih lokalnih medija, specijalizovanih za ekonomiju i finansije. Vranković je napravila ovaj izvještaj kao istraživač angažovan od strane Instituta za medije, koji je partnerska organizacija u SEE Media Observatory.

Izvještaj je sačinjen u okviru projekta Medijska opservatorija Jugoistočne Evrope, <http://www.mediaobservatory.net>.

Ovaj izvještaj nastao je uz finansijsku podršku Evropske unije. Za sadržaj ovog izvještaja isključivu odgovornost snose Institut za medije Crne Gore i autorka i on ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.

AUTORKA Daniela Vranković UREDNICA Brankica Petković POMOĆNIK UREDNICE Saša Panić UREDNIK CRNOGORSKOG IZDANJA Vladan Mićunović STRUČNI PREGLED Sandra B. Hrvatinić IZDAVAČ I PREVOD Institut za medije Crne Gore, <<http://www.mminstitute.org>>. DIZAJN DAK, Ljubljana, Podgorica septembar 2016.

ULOGA UREDNIKA U ZAŠTITI MEDIJSKOG INTEGRITETA U CRNOJ GORI

PODIJELJENI NA ŠTETU PROFESIJE